

УДК 372.8

Іванна Пукас

МЕРЕЖЕВА ВЗАЄМОДІЯ В ОСВІТІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовані можливості мережевої взаємодії щодо підвищення професійного розвитку та саморозвитку педагогів. Представлений досвід реалізації різних форм та методів співпраці освітніх установ, які об'єднані територіально і мають спільні проблеми модернізації освітніх систем. Головна увага приділяється проблемам пошуку можливостей підвищення професійної компетентності вчителів, використовуючи потенціал мережевої взаємодії. Вивчаються «Міжшкільне об'єднання», «Школа – ресурсний центр», «Асоціація шкіл (навчально-виховний комплекс)», «Соціально-педагогічний комплекс» та ін. Визначається методика поетапного проектування процесу підвищення професійної компетентності педагогів в умовах єдиного освітнього простору.

Ключові слова: професійний розвиток та саморозвиток, професійна компетентність, мережева взаємодія, інноваційна освіта.

В статье проанализированы возможности сетевого взаимодействия относительно повышения профессионального развития и саморазвития педагогов. Представлен опыт реализации различных форм и методов сотрудничества образовательных учреждений, которые объединены территориально и имеют общие проблемы модернизации образовательных систем. Главное внимание уделяется проблемам поиска возможностей повышения профессиональной компетентности учителей, используя потенциал сетевого взаимодействия. Изучаются «Межшкольное объединение», «Школа – ресурсный центр», «Ассоциация школ (учебно-воспитательный комплекс)», «Социально-педагогический комплекс» и др. Определяется методика поэтапного проектирования процесса повышения профессиональной компетентности педагогов в условиях единого образовательного пространства.

Ключевые слова: профессиональное развитие и саморазвитие, профессиональная компетентность, сетевое взаимодействие, инновационное образование.

The article analyzed the possibilities of network interaction to improve the teacher's professional development and self-development. It is presented the experience of the implementation of various forms and methods of educational institutions cooperation, which are united geographically, and have common problems of educational system's modernization. The main attention is paid to the problems of finding opportunities to improve the professional competence of

teachers, using, the potential of network interaction. It is learned «Interschool Association», «School resource center», «Association of schools (educational complex)», «Socio-pedagogical complex» and others. It determined methods phased design of teacher's professional competence improvement in the context of united educational space. Networking opportunities direct to modernize the educational process, ensure its continuity, improving efficiency in general.

Key words: *professional development and self-development, professional competence, network interaction, innovative education.*

Реформи в освітній сфері України, курс на інтеграцію до європейського освітнього простору обумовлюють необхідність якісних змін, передусім, в системі організації навчально-виховного процесу школи, а тому і відповідної підготовки до цих змін учителів.

У проекті Концепції розвитку освіти на період 2015–2020 років зазначено, що одним з пріоритетних напрямків реформування освіти є реформування системи підготовки й перепідготовки педагогічних та управлінських кадрів в освітньому секторі [1]. Модернізація системи підготовки вчителів та їх професійного розвитку відповідно до технологій інноваційної освіти повинна бути цілеспрямованою та системною. У цьому плані важливим є дослідження та пошук ефективних форм та методів, їх спрямування на вирішення завдань підвищення професійної компетентності вчителів відповідно до потреб, продиктованих модернізацією сучасної школи. А. В. Хуторський вважає, що інновації в системі освіти пов'язані із внесенням змін до змісту освіти, методики й технології навчання, форм організації навчально-виховного процесу і в систему управління; в стилі педагогічної діяльності й організацію навчально-пізнавального процесу; систему контролю і оцінювання рівня освіти; навчально-методичне забезпечення; в навчальні плани і програми; систему фінансування [с. 16–21].

Система підвищення професійної компетентності вчителів має передбачати формування можливостей для переосмислення своєї концепції та методики професійної діяльності в контексті вимог інноваційної освіти, забезпечити інтеріоризацію здобутих знань в уже наявні компетенції, досвід організації педагогічної діяльності, а також розвивати здатність до ефективної комунікації та співпраці, інтерактивної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу.

Аналіз наукових праць, предметом яких є дослідження можливостей та особливостей співпраці між освітніми установами, свідчить про складність та багатовекторність проблеми. Питання мережевої взаємодії в освіті досліджували організації освітніх округів представлені в працях Т. Бабко, Д. Дейкуна, Ю. Луковенка, А. Мазака, С. Сологуба, В. Стайкової та Л. Юрчака та ін.

Можливості підвищення професійної компетентності вчителя, використовуючи взаємодію навчальних закладів та освітніх установ

досліджували Д. Бех, С. Сисоєва, М. Холодна, А. Цимбалару, А. Хуторский та ін. Зокрема, у дослідженнях С. Сисоєвої йдеться про багатовекторність педагогічної діяльності вчителя, яка включає: цілеутворюючу, орієнтаційно-прогностичну, діагностичну, конструктивну, організаційну, інформаційно-пояснювальну, комунікативно-стимулюючу, аналітичну, дослідницько-творчу та ін. [3; 5; 6; 8].

Одним з важливих напрямів дослідження означеної проблеми є вивчення потенціалу інтеграційних процесів в освітній сфері, формування цілісного інноваційного освітнього простору, у тому числі, взаємодії та співробітництва з різними освітніми установами та іншими закладами, що мають безпосереднє та опосередковане відношення до них.

Л. В. Загрекова дефініцію поняття «інноваційне середовище» визначає як певну морально-психологічну обстановку, підкріплену комплексом заходів організаційного, методичного та психологічного характеру, що забезпечують формування інноваційного потенціалу педагогічних систем [5, с. 33].

Означені позиції у комплексі обумовлюють необхідність формування освітнього простору як цілісності, у якій може розроблятися концепція та структуруватися взаємодія освітніх закладів та установ, а також модернізуватися система підвищення професійної компетентності педагогів.

Мета статті: визначити можливості та особливості використання форм мережевої взаємодії у процесі підвищення професійної компетентності педагогів.

Цілісний освітній простір школи передбачає тенденцію виходу за рамки «закритої» освітньої системи і пошук продуктивних взаємовідносин з іншими освітніми установами, які сприятимуть підвищенню якості діяльності кожної конкретної школи.

Формуються системи мережевих взаємодій та взаємовідносин, які мають високий потенціал розвитку освітніх систем, у тому числі і підвищення професійної компетентності. Мережева взаємодія в освітньому окрузі має значні можливості для координаційної та коопераційної взаємодії не лише шкіл, їх управлінських структур, а і педагогів, розширюючи можливості комплексного використання матеріальних, кадрових ресурсів, а значить і технологій, форм підвищення їх професійної компетентності.

Створення та функціонування освітніх округів визначене на законодавчому рівні «Положенням про освітній округ» [2], у якому головним критерієм об'єднання в освітні округи має бути критерій повноти освітніх послуг. Головною метою функціонування освітніх округів є підвищення якості освіти, приведення її у відповідність до інноваційних освітніх стандартів.

Також у державі наявний ефективний досвід щодо створення різного

типу та рівня об'єднань освітньої спрямованості. Досить широко практикуються такі моделі як: «Міжшкільне об'єднання», «Школа – ресурсний центр», «Асоціація шкіл (навчально-виховний комплекс)», «Соціально-педагогічний комплекс», «Обласний ресурсний центр» «Ресурсний центр районного (міського) округу» та ін.

Найбільш поширеними є типи освітніх мереж, що є реальним підґрунтям для формування цілісного освітнього простору, які формуються на територіальній основі (залежно від величини території):

– Шкільний освітній округ (навчальний заклад I–III ст. та кілька – нижчих ступенів, а також установи освітньо-виховного спрямування).

– Міжшкільний освітній округ (два і більше навчальних закладів I–III ст. та кілька – нижчих ступенів з прилеглими освітньо орієнтованими закладами).

– Районний освітній округ (усі навчальні заклади адміністративного району, мережа позашкільних закладів).

Ми проаналізували найбільш поширені моделі мережевих взаємодій, намагаючись визначити їх потенціал стосовно розвитку професійної компетентності вчителів.

Модель «Школа – ресурсний центр територіального (районного, міського) округу» (Базова школа з мережею філіалів) формується за логікою визначення у регіоні школи, у якій акумулюються найвищий ресурсний потенціал (як матеріальний, так і кадровий). Інші школи мають не лише доступ до використання ресурсів, а і виступають активними учасниками їх розвитку та поповнення. Освітні заклади є суб'єктами освітнього округу, вони у рамках запланованих взаємовідносин можуть шукати форми співпраці між собою, формувати ефективні взаємовідносини з громадою.

У нашому випадку йдеться про можливості підвищення компетентності педагогів із залученням можливостей регіону, а також науково-педагогічних працівників, представників управлінських структур та ін. Модель особливо актуальна для сільських районів, малокомплектних шкіл, обмежених у можливостях матеріальної бази, кадрових ресурсів.

Модель «Міжшкільне об'єднання» передбачає об'єднання шкіл на паритетних началах і визначає ефективні для всіх форми взаємодії, організації спільної діяльності, враховуючи можливості та потреби кожної школи.

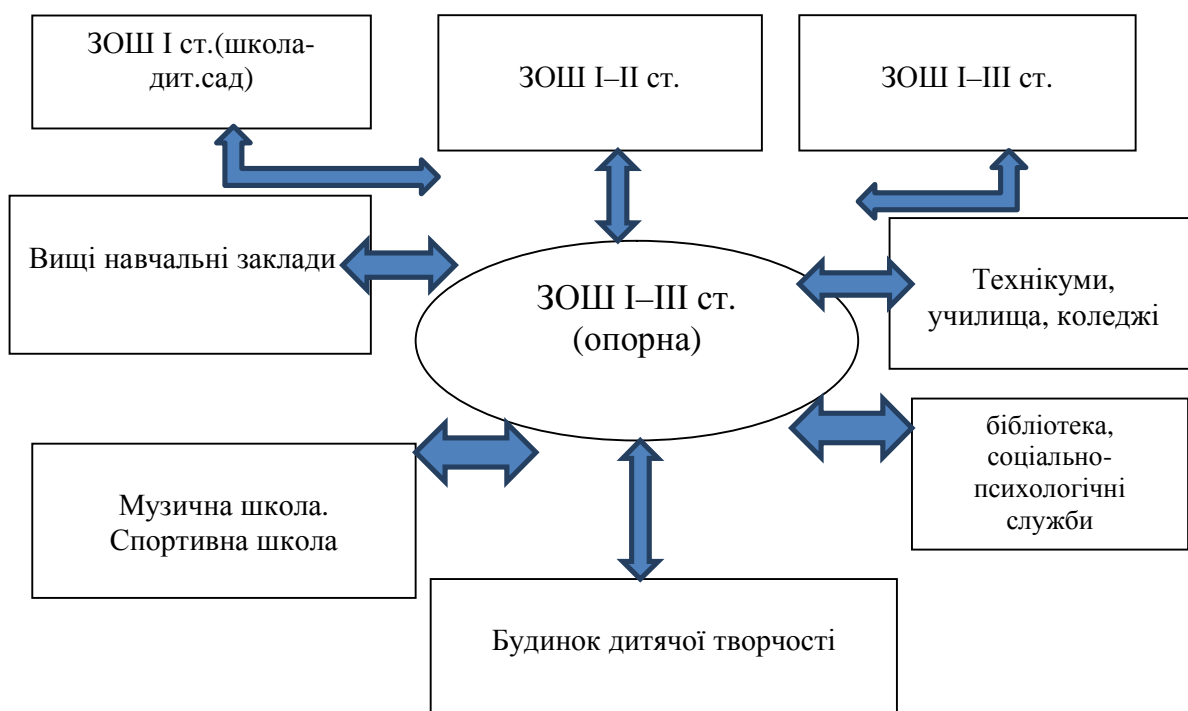
Щодо підвищення професійної компетентності вчителів, то визначаються спільні проекти, програми, узгоджуючи потреби кожної школи та пріоритети відповідно до їх внутрішкільного планування цього напрямку роботи.

Модель «Асоціація шкіл (навчально-виховний комплекс)» це об'єднання навчально-виховних, фінансових, інформаційних ресурсів навчальних закладів різних рівнів акредитації (наприклад, дошкільні навчальні заклади; ЗНЗ I, I–II або II ст. навчання; III, II–III, I–III ст.

навчання, гімназії, ліцеї, колегіуми та ін.) Досить ефективними є форми взаємодії шкіл у регіоні (окрузі). Асоціація об'єднує прилеглі школи. Визначається опорна школа за критеріями матеріальної, кадрової забезпеченості, рейтингу за показниками якості освітньої діяльності школи, показників навчальних досягнень школярів. Школа бере на себе функцію опорної, її директор виконує функції загального керівництва асоціацією.

Опорна школа у контексті зазначеної моделі не є стабільним утворенням, результати моніторингу освітніх послуг дають можливість періодично підтверджувати статус опорної школи або її змінювати. Це дає додаткові стимули щодо розвитку та модернізації освітніх систем школи, пошуку більш ефективних шляхів підвищення кваліфікації педагогічних працівників школи, що виступає найбільш значущим чинником ефективності педагогічного процесу, а значить і освітньої діяльності школи.

Модель «Соціально-педагогічний комплекс» передбачає об'єднання всіх освітніх установ та дотичних до них організацій: вищі навчальні заклади, училища, технікуми, дошкільний навчальний заклад, соціально-психологічні служби, служби допомоги сім'ї та дитинству, Будинки творчості, спортивні школи, Будинки культури, бібліотека, органи місцевої адміністрації тощо, що дає можливість формувати умови не лише для інтелектуального, а і для фізичного, психічного і соціального розвитку школярів, для ефективного соціального виховання, ранньої діагностики, корекції та реабілітації, координації зусиль у роботі з сім'єю і в мікросоціумі.

Ці моделі є досить динамічними і можуть видозмінюватися відповідно до ситуацій, умов, потреб та ін. Також можливе об'єднання

декількох моделей.

Аналіз можливостей різних типів та форм об'єднання навчальних закладів регіону, територіального об'єднання дало можливість виділити наступні пріоритети щодо підвищення професійної компетентності вчителів.

Тенденція до формування профільних шкіл актуалізує проблему підвищення кваліфікації педагогів стосовно відповідного профілю навчання, технологій його реалізації в освітньому процесі, методики поетапного переходу від загальноосвітньої до профільної підготовки школярів.

Перехід шкіл на компетентнісні, особистісно орієнтовані системи освіти потребує додаткових компетенцій щодо теорії та практики інноваційної освіти, її змістово-технологічного забезпечення.

Взаємодія освітніх систем сприяє реалізації стимулюючих функцій, потреби забезпечити власну конкурентоздатність на ринку праці.

Освітні мережі виконують функції підвищення рівня соціалізації школярів, у тому числі враховуючи особливості, можливості та потреби конкретного регіону. За таких умов навчання виходить за рамки визначеного змісту конкретних навчальних предметів, реалізує функції життєтворчості школяра. Це закономірно потребує додаткових компетенцій вчителів.

Розширюються можливості наукової діяльності школи, яка стосується проблем:

- розвитку школи як освітньої системи;
- наукових досліджень вчителів як за фахом, так і щодо власної професійної діяльності, пошуку шляхів її оптимізації;
- наукових досліджень школярів.

Відбувається підвищення рівня методичного забезпечення переходу шкіл, конкретних вчителів на інноваційні освітні технології шляхом спільних методичних об'єднань, обміну досвідів, спільних науково-методичних проектів.

Можливе спільне використання бібліотечного фонду, матеріальної бази суб'єктів освітнього округу тощо.

В освітньому окрузі забезпечується створення цілісного освітнього простору, який визначає функціонування освітніх систем на єдиній концептуальній основі, базових принципах, що виступає, насамперед, умовою інтеграції в соціально-економічний простір регіону, інтеграції діяльності навчальних закладів з установами соціальної сфери, культури, спортивними установами та ін.

Ми проаналізували алгоритм створення мережі освітніх округів, запропонований Т. М. Бабко [3], де реалізуються можливості профільного навчання. Важливо, щоби всі інші структурні підрозділи планувалися не розрізнено, як автономні одиниці, а у контексті загальних процесів формування цілісного освітнього простору регіону.

Вважаємо, що дана логіка може бути реалізована і щодо створення програми підвищення професійної компетентності педагогічних працівників (яку ми представили через комплекс завдань), використовуючи можливості мережевої взаємодії.

Крок 1. Рішення засновників про створення освітніх округів, визначення закладів, які входитимуть до округів, нормативне закріплення їхньої організаційної взаємодії. У межах округу створює єдиний освітній простір. Завдання: створення творчої групи представників різних освітніх закладів, які візьмуть на себе функції розробки програми підвищення професійної компетентності освітян відповідно до затверджених завдань формування інноваційно спрямованого освітнього округу. Формування довгострокової перспективи, плану на найближчий період, а також плану взаємодії (співпраці) в умовах освітньої мережі.

Крок 2. Створення координаційного органу, до складу якого входять директори всіх закладів освітнього округу. Завдання: об'єднати методичне керівництво освітніх закладів, забезпечити представництво управлінських структур та педагогічних працівників, які би зголосилися координувати роботу у цьому напрямі.

Крок 3. Інвентаризація ресурсів освітнього округу. Завдання: Щодо напрямку підвищення професійної компетентності педагогічних працівників округу, то тут важливо зробити аудит реальних напрацювань, потенційних можливостей, найбільш успішних педагогів, які будуть формувати політику у цій сфері. Також важливо провести моніторинг наявного рівня компетентності педагогів за критеріями готовності до компетентної освіти.

Крок 4. Виявлення зовнішнього освітнього замовлення на означеній території. Завдання: визначення рівня відповідності очікувань вищих навчальних закладів, соціально-економічної сфери із реальним рівнем компетентності випускників шкіл. Виявлення головних проблем.

Крок 5. Побудова моделі функціонування і взаємодії закладів, яка максимально задовольнила б освітнє замовлення на території округу та наявних ресурсах, забезпечила рівні можливості й високу якість освіти для всіх місцевих жителів. укладання мережевого навчального плану. Завдання: Формування загальної концепції та формування на її основі програми цілеспрямованого поетапного розвитку компетентності педагогів з відповідним діагностичним інструментарієм, здатним комплексно та об'єктивно визначати ефективність процесу.

Крок 6. Організація інформаційної роботи. Завдання: Усі розроблені концепції та проекти щодо удосконалення системи підвищення професійної компетентності педагогів повинні стати предметом не лише публічного ознайомлення, а і обговорення, забезпечення можливості внесення пропозицій, коректив.

Крок 7. Підготовка навчальних закладів до роботи в умовах освітнього округу. Завдання: обговорення в школах можливості

імплементатії створених освітніх програм у конкретну школу, її видозмінення відповідно до рівня та особливостей освітньої діяльності, конкретизація програми, визначення шляхів, форм її реалізації, відповідальних осіб, методів контролю за ефективністю процесу.

Крок 8. Уведення в дію мережі (освітнього округу). Завдання: Реалізація програми розвитку та саморозвитку професійної компетентності педагогів, інтегруючи можливості та програми освітнього простору школи та освітнього округу регіону. Відстежування ефективності процесу, аналізування проблем та ситуацій успіху, корегування процесу відповідно до отриманих даних на проміжних етапах розвитку.

Аналіз поданої вище логіки поетапного формування освітнього простору з визначеною системою взаємовідносин його суб'єктів свідчить про те, що важливо, щоби всі складові системи узгоджувалися з загальним алгоритмом цього складного та багатовекторного процесу. У тому числі, розвиток та удосконалення системи підвищення професійної компетентності педагогів має корелюватися з загальним процесом модернізації освіти в регіоні, оптимізації взаємовідносин різних освітніх установ.

Це важливо для того, щоби система підвищення професійної компетентності вчителів набувала тенденцію до постійного розвитку та саморозвитку, а не консервувалася на якомусь визначеному рівні та форматі.

Напрацьований досвід функціонування зазначених моделей освітніх мереж свідчить про ефективність таких форм та методів роботи:

- консолідоване формування пакета ефективних освітніх технологій, які можуть бути адаптовані до умов різних навчальних закладів; створення інформаційних банків даних, забезпечуючи вільний доступ до них;
- формування моніторингового забезпечення, діагностичного інструментарію, спрямованого на визначення рівня функціонування освітньої системи навчального закладу в цілому, кожного його елемента зокрема;
- надання кваліфікованих послуг щодо науково-методичної підтримки, вирішення актуальних проблем теорії і практики інноваційної освіти та ін..

Мережева взаємодія в освіті сприяє підвищенню ефективності усіх форм підвищення кваліфікації педагогів, починаючи з курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, семінарів-практикумів, конференцій з проблем інноваційного забезпечення методичної роботи в школі, осучаснення методичних кабінетів, закінчуючи активізацією таких нетрадиційних форм роботи як методичні студії, дискусійні клуби, виїзні майстер-класи, презентації наукових, методичних ідей, практичних проектів, науково-дослідні лабораторії, «Фестиваль педагогічних ідей», on-line спілкування в режимі чату (mail.ru, skype), аудіо лекції в аудіо режимі, вебінари, створення електронних підручників, навчальних відеофільмів,

мультимедійних посібників, та ін.

Отож, функціонування мережевої моделі освіти базується на основі принципів взаємодії і співпраці, системності та безперервності, динамічності, оперативності розвитку, мобільності, цілісності освітнього, методичного простору регіону, округу.

Можливості мережевої взаємодії щодо удосконалення системи та моделі підвищення професійної компетентності вчителів значні. Вони спрямовані на модернізацію процесу, підвищення рівня його ефективності, забезпечення безперервного професійного розвитку та саморозвитку педагогів, більш активне використання сучасних форм підвищення професійної компетентності вчителів, систематизацію, теоретичне обґрунтування та поширення інноваційного педагогічного досвіду в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/providdil/1312/1390288033/1414672797/>.
2. Про затвердження Положення про освітній округ: постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 777 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 79) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Бабко Т. М. Психолого-педагогічні проблеми управління профільною школою в умовах мережевої взаємодії / Т. М. Бабко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2013. – № 1. – с. 89–93. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.
4. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.
5. Загрекова Л. В. Теоретико-методологические основы педагогических инноваций в образовательном процессе / Л. В. Загрекова // Инновации в системе регионального образования: методология, теория, практика : Межрегион. науч.-прак. конф., 25–26 окт. 2005 г. – Нижний Новгород, 2005. – с. 25–36.
6. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підручник для студ. вищ. навч. закладів / С. О. Сисоєва; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
7. Стойкова В. В. Створення та організація діяльності освітніх округів : метод. реком // Інформ.-метод. вісник «Профільна школа». – Вип. 9. – Миколаїв : ОППО, 2011. – 104 с.
8. Цимбалару А. Д. Педагогічне проектування освітнього простору в школі I ступеня: теорія і практика : монографія / А. Д. Цимбалару; НАПН України, Ін-т педагогіки. – Київ: Пед. думка, 2013. – 691 с.
9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – с. 58–64, с. 16–21.